

Začeli so pohajati v knjižnice in čitalnice in stopili so iz gostilniškega dima v izobraževalne krožke, ki so obstajali na vseh jugoslovanskih učiteljskih. Ti krožki so imeli in imajo izključno namen dvigniti duševni nivo učiteljskega naraščaja, ga vzgojiti v narodnega in kulturnega delavca ter ga opozoriti na naloge in dolžnosti, ki mu jih nalaga stan.

S tem je pa že ovrženo tudi podtika- nje in pavšalno sumničje, da se navaja učiteljsčnika v politiko. Na Slovenskem imamo že toliko poklicanih in nepoklica- nih politikov, da se pač ni treba še učiteljsčniku mešati v to vrvenje. Obratno, iztrgalo se ga je političnim strankam in vrnilo se ga je študijam, saj sta politik in kulturni delavec dva popolnoma nezdružljiva pojma. Trdna kulturna podlaga najprej, potem naj si šele vsak kot posameznik izbere stranko, ki bo njegovim nazorom najbližja; če bi ravnali nasprotno, bi bili demagogi, saj je to tudi edina pot k vzgoji značajev!

Toliko se mi je zdelo potrebno pristavi- ti k temeljitim lanskim izvajanjem tov. Šilaha, kjer nam je naslikal jasno vso pot, ki je privedla učiteljski naraščaj k samo- izobrazbi. Uspehe, ki jih je rodil ta veseli pokret, so pokazali doslej že trije abitu- rientski sestanki, izmed katerih stoji lan- ski z dne 16. julija v vseh ozirih najvišje, saj je bil tudi zasnovan na najširši pod- lagi.

Udeležili so se ga tovariši in tova- rišice iz Kranjske, Goriške, Štajerske in prvič so prispeli na sestanek tudi Hr- vatje iz Zagreba in Kastve. Glavni smo- ter — kulturno in stanovsko zblizanje ju- goslovanskega učiteljskega naraščaja — je bil torej dosežen. Posebno je pozdrav- ljati še prihod Hrvatov, saj imamo vsi en ter isti smoter — kulturno dvigati naj- širše mase — torej pojdemo še v bratski zajednosti isto pot. Čim več nas bo, tem lepši bo uspeh. Udeležilo se je zborova- nja tudi učiteljstvo v prav lepem številu.

Zborovanje je obsegalo dobro zami- šljene in temeljite referate in jako važne resolucije, izmed katerih naj omenim predvsem drugo, tretjo in četrto.

Druga resolucija pozivlja učiteljstvo, naj se še dalje zanima intenzivneje za svoj naraščaj in naj mu gre vseh ozirih na roko. Ta se je deloma uresničila. Zaveza je pošiljala na vse zavode prav obilo »tevilov stanovskega glasila« *»Učiteljskega Tovariša«*, dalje »Zvončka« in »Popotni- ka«, za kar se ji na tem mestu prav iskreno zahvaljujem in jo pozivljam, naj tega ne opusti tudi nadalje. Slovensko deželno učiteljsko društvo za Kranjsko je priredilo v letošnji pomladi več po- učno-zabavnih večerov, na katere je po- vabilo tudi učiteljsčnike. Uspehi teh so glavno v tem, da se seznanijo že učiteljsčniki s svojimi bodočimi tovariši in se tako zainteresirajo tudi za stanovska vprašanja. Pa tudi Goriško deželno učiteljsko društvo je prav krepko podpiralo svoj naraščaj, žal, da ne tako štajersko. Odbor za vodstvo organizacije in gibanje naraščaja, ki sestaja z nekaterih mlaj- ših učiteljev, se pa menda sploh nikdar nista ni in se tudi ni prav nič briga za naraščaj. Naloga tega odbora je bilo tudi vodstvo »Učiteljskega vestnika« v »Uči- teljskem Tovarišu«, a tudi tega smo mo- rali voditi vsega sami. Vendar v sploš- nem je uspeh te resolucije prav ugoden in je le želeli, da pričeto plodonosno delo ne zamre.

Tretja resolucija pozivlja učiteljske organizacije, naj vplivajo na učiteljska ravnateljstva, da pušča učiteljsčnikom pri vzgoji in samoizobrazbi svobodnejšo roko in naj seznanijo naraščaj s tehničnim ustrojem učiteljske organizacije. Prvo je v sedanjih časih težko, zato so nam tudi letoš polagali na srce paragrafe starin- skega disciplinarnega reda. Izvedlo se tudi ni druge točke in to je velika napaka, za- to se naj tega ne opusti vsaj drugo leto.

Četrta resolucija govori o »Učiteljs- čnem skladu« in njegovem namenu. Tu- di letoš pride še takozvana resolucija, zato se omejim le na najvažnejše. Ko je začel »Osrednji pripravljalni odbor« s svojim delom, je štel ta sklad 253 K 76 v. Obr- nili smo se takoj s primernimi prošnjami na vsa napredna učiteljska društva in učiteljske korporacije za prispevke. Uspeh teh prošelj je bil vobče ugoden in tako smo prejeli 200 K, s katerimi je potem lahko kriil odbor vse tekoče stroške in še ostalo je precej. Natančen račun bo še priobčen v »Tovarišu«. Dolžnost mi je, da se na tem mestu prav iskreno zahva- lim vsem, ki so prispevali v ta važen sklad.

Vobče je sestanek, kakor že ome- njeno, uspel kar najlepše. Pokazal je, da prihajajo v vrste naprednega učiteljstva sveže, mlade moči, ki bodo izvojevale ta silni, eksistenčni boj do konca.

In letoš? Korakali smo v začetni smeri dalje, navezani edinole na lastno

energijo, in zmagala je kulturna struja popolnoma. Temeljito uporabiti to malo, kar nam nudi šola, na drugi strani pa iskati izpolnila in izobrazbe, ki je šola ne da, to je bil smoter, za katerim smo stremili. V ta namen smo se združevali v že omenjenih izobraževalnih krožkih, obiskovali predavanja in tečaje za različ- ne jezike, predvsem za ruščino, češčino, hrvaščino in italijanščino. Glavno sred- stvo pa so tvorile seveda knjižnice. Stara stvar je že, da so šolske knjižnice v vseh ozirih silno slabe in pomanjkljive, pred- vsem na znanstvenih knjigah. Druge javne knjižnice in čitalnice so pa po disciplinar- nem redu zopet prepovedane, vendar so bila ravnateljstva vobče toliko tolerantna, da niso iztikala za onimi prekucni, ki so si hoteli vkljub disciplinarnemu redu raz- širiti svoje duševno obzorje.

Jako intenzivno se je pečal naraščaj tudi z glasbo. Na vseh zavodih so obsto- jali orkestri in pevski zbori, ki so imeli večkrat priliko pokazati svoje uspehe in izvežbanost tudi javno, pred vsem naj omenim v tem oziru goriško učiteljsče.

Ker je menda telesni razvoj dijakov obstoju države tudi nevaren, je seveda prepovedano najstrožje, telovaditi v te- lovadnih društvih, zato so se mogli s te- lovadbo intenzivneje pečati le posamez- niki.

Predvsem vesele uspehe pa imamo zaznamovati, kar se tiče stika med po- sameznimi učiteljski. Korespondirali ni- smo le z Gorico, Mariborom in Celovcem, temveč tudi z Zagrebom, Kastvom, Za- drom, Petrinjem, Osjemom in Sarajevom. Prebili smo docela oni led, ki je tako ločil brate Srbo-Hrvate od nas Slovencev. Na obeh straneh se je pojavila želja po skupnem in vzajemnem delu, po stanov- ski solidarnosti vsega jugoslovanskega učiteljstva in njegovega naraščaja. Ene krvi smo, en smoter imamo, po eni poti torej pojdemo!

Glavna ovira vsega našega samoizo- braževalnega gibanja je žalostno gnotno stanje, v katerem živi pretežna večina slovenskih učiteljsčnikov. Nekoliko ubla- žijo res te razmere razne dijaške kuhinje in strokovne državne ustanove, a borba za vsakdanji kruh ubije mnogo veliko- obetajočih talentov. Veliko bo pa stor- jenega, ko se uresniči ideja »Učiteljskega konvikta«.

To bi bilo nekako splošno poročilo o gibanju in stanju slovenskih učiteljski- kov v zadnjem letu. Prehajam na spe- cialna poročila in tudi tukaj naj samo iz- polnim lanska izvajanja tov. Šilaha. Naj- močnejše in pravzaprav edino popolnoma slovensko je

Goriško učiteljsče,

a še tu samo moško, pod vodstvom go- spoda ravnatelja V. Bežka, žensko je pa tudi tu čuden nestvor naše dvojezičnosti. Odkar se je preselilo moško učiteljsče iz zakotnega Koprja v Gorico, vedno lepše napreduje, čeprav ima tudi Gorica precej provincialno lice. Pogreša se tu predvsem dobre knjižnice in čitalnice ter stalnega slovenskega gledališča. Moško učiteljsče je obiskovalo 139 kandidatov, ki so razen treh izjem vsi zavedni Slovenci, napred- njakov pa je 90%. Središče vsega giba- nja pa je tvoril tudi letos izborni orkester s pevskim zborom, ki mu je šlo tudi rav- nateljstvo jako na roko. Svojo dovršenost so imeli priliko pokazati na mnogih kon- certih, o katerih se je izrekla javna kri- tika jako pohvalno. Omenim sem že, da je tudi goriško učiteljstvo jako intenzivno gnotno in moralno podpiralo svoj nara- ščaj.

Precej slabše je na ženskem učite- ljsču, ki šteje 163 gojenk, izmed katerih je 153 Slovenk in 10 Hrvatice. Ravnatelj- stvo je z zasledovanjem onemogočilo vsako najmanjše gibanje, in tako so imele tudi klerikalke malenkostno večino, ki jim pa je samo ob sebi razumljivo dovo- ljeno vse. Za

Ljubljansko učiteljsče,

velja skoraj vse, kar sem omenil že v splošnem poročilu, in tu je imel svoj sedež tudi »Osrednji pripravljalni odbor« za ta sestanek, ki je tvoril pravzaprav centralo vsega našega gibanja.

Samoizobraževalnih sredstev smo imeli v Ljubljani z ozirom na druga me- sta še največ na razpolago. Gledališče, Gregorčičeva knjižnica s čitalnico, »Li- cealna knjižnica«, predavanja »Akademi- je« in drugih društev, dalje ruski, češki, italijanski in drugi krožki so nam nudili mnogo, kar se je dalo s pridom izrabiti.

Moško učiteljsče je šlo zaradi skrajno žalostnih učiteljskih razmer na Kranjskem samo 88 gojencev. Razen ene- ga Nemca so vsi Slovenci, naprednih je pa do 65%. K učiteljsču so priključili letoš tudi pripravljalni tečaj, ki naj bi tvoril nekako »limanico«, na katero se vabi štiri- rinajstletne fantiče in se jih tako privede v učiteljsče. Za sprejem v ta zavod se menda ne zahteva mnogo več nego poleg katekizma še čitanja, pisanja in poštevan-

ke. Res, da se je s tem nekoliko ublažilo rapidno padanje števila gojencev — saj nihče ne gre rad živ v peklu, a kako se bodo vzgojili iz tega materiala sposobni vzgojevalci naroda, to je pa veliko in ne- rešljivo vprašanje. Rešijo naj neznosno materialno stanje kranjskega učitelja, in z rešitvijo tega bodo rešena hipoma tudi vsa druga pereča vprašanja.

Žensko učiteljsče je pa šlo 153 slo- venskih gojenk in 13 Nemk. Naprednih je okrog 40%.

Poleg tega imamo pa v Ljubljani še II. in IV. letnik samostanskega ženskega učiteljsča s 66 gojenkami, izmed teh 20% naprednih, in pa privatno nemško žensko učiteljsče »Huth-Hans«.

Krepko nas je podpiralo v Ljubljani pri našem gibanju tukajšnje napredno učiteljsko in pa tudi druge korporacije. Omeniti je še, da se je pečalo mnogo kan- didatov in kandidatinj tako z vokalno, ka- kor tudi z instrumentalno glasbo in pa s telovadbo.

Popolnoma nemško pod vodstvom g. ravnatelja H. Schreinerja je

Mariborsko učiteljsče,

Tudi med gojenci je malenkostna ve- čina Nemcev. Izmed 174 gojencev je namreč 85 Slovencev, ki so vsi napredni. Samoizobraževalnih sredstev jim nudi to na zunaj nemško mesto še precej. Obstoj- ja tam nemško in slovensko gledališče, šolska knjižnica, javna ljudska knjižnica in lastna knjižnica učiteljsčnikov pod vodstvom »Zveze slovenskih štajerskih učiteljev«. Obsega ta knjižnica tudi mno- go naprednih revij. Poleg tega je pa še več drugih društev in klubov v Mariboru, v katerih najde tudi učiteljsčnik koristno zavetje. Tudi nekateri profesorji krepko podpirajo svoje gojence, med njimi po- sebno izredno priljubljeni dr. Ljudevit Pivko.

Poleg državnega moškega učiteljsča je v Mariboru še popolnoma nemško de- želno žensko učiteljsče in pa žensko sa- mostansko učiteljsče, v katerem se ne- koliko goji tudi slovenščina. Natančnejših podatkov pa od tu nimam.

Gojenci se jako mnogo bavijo tudi z glasbo, vokalno in instrumentalno.

Nekak tipus sistema, ki sem ga ome- njal v uvodu, je pa

Celovsko učiteljsče,

samo ob sebi umevno izključno nemško. Šteje ta zavod 156 kandidatov, izmed teh je zavednih Slovencev 7, ostali so Nemci, oziroma za Slovence povsem izgubljeni nemčurji. Res je, da študira nekaj Koroš- cev tudi na mariborskem učiteljsču, a žalostna je perspektiva, ki se nam odpira pri pogledu na koroško šolstvo. Leto za letom se nas tam gori ob Dravi decimira, pomoči od nikoder, izročeni so na milost in nemilost »Volksratu«, oziroma »Schul- vereinu«, ki je tudi faktični voditelj in di- rigent učiteljsča. Tu, tu naj pokažejo na- ši klerikalci svojo vsemogočnost, ne pa znašati se nad kranjskimi učiteljicami. Tudi učiteljska mesta oddaja abiturientom »Schulverein«. Pa vkljub temu, da je tam le teh par slovenskih učiteljsčnikov, tudi ne zmenim se za te dragocene moči nihče, razen »Družbe sv. Cirila in Metoda«, ki jim daje nekoliko podpore, in pa Zaveza, ki pošilja tja gor nekaj izvodov svojih li- stov. A to ni še pravzaprav nič, zato po- zivljam s tega mesta vse prizadete faktorje, zganite se in ne pahnite vsaj še teh v naročje tujemu molohu. Ekstirira na tem nemško-nacionalnem zavodu tudi neki te- čaj za slovenščino, v katerega pošilja Schulverein Nemce s tem, da jih mastno nagradi in lahko nastavi potem na sloven- skih šolah: kako potem izgledajo te slo- venske šole, si lahko vsak sam misli. Ti slovenski tečaji so pa taki, da se ne priuči niti osnovnih pojmov rojen Slovenec. Naj citiram par stavkov iz pisma celovškega tovariša: »Čeravno da nas je jako mla- hno, vse to bi nič ne storilo, če bi nas le kaj naučili. Vam rečem, če bi vprašali kakega našega slovenskega učiteljsčnika, kaj je bil to Prešeren, tak bi vas tisti kar zijal.« Za razvoj slovenskega šolstva skr- bi tu tudi dvoje ženskih učiteljskih, ki pa po svoji klasični organizaciji še prekašate moško. To je namreč državno žensko, na katerem je letos II. in IV. letnik, in pa samostansko, na katerem je I. in III. let- nik, tako da dá kombinacija obeh eno »po- polno« žensko učiteljsče, na katerem je študiralo letoš 157 gojenk, med temi 9 za- vednih Slovencev. Komur je vsaj nekoliko pri srcu eksistenca koroških Slovencev, temu ho zadostovalo toliko o celovških učiteljskih.

Da ho poročilo popolno, naj še ome- nim, da obstoja tudi v Škofji Loki žensko samostansko učiteljsče, na katerem je bil letoš I. in III. letnik. Vsega skupaj imamo torej na Slovenskem 13 učiteljskih. Slo- venci pa imamo pravzaprav samo eno, t. j. goriško moško.

Če pregledamo še slovenske abitu- riente in abiturientke, ki vstopijo letos iz naših učiteljskih, tedaj jih naštejemo abitu- rientov 74, abiturientk pa okroglo 125, in sicer abiturientov iz: Ljubljane 22, Gorice 30, Maribora 20, Celovca 2; abiturientk pa: Ljubljana 72, Gorica 33, Celovec 2, Maribor (približno) 20.

Vseh skupaj je približno 200, izmed teh 65% naprednih, pri tovariših samih pa 80%.

Resume.

S tem je končano splošno in podrobno poročilo o gibanju in stanju slovenskih učiteljsčnikov v zadnjem letu. Rezultat pokaže, da smo sami izvršili svojo dolž- nost, niso je pa izvršili oni, katerih naloga je skrbeti za primerno vsestransko izob- razbo bodočega učiteljstva, kar se je kon- statiralo že v Krakovu na lanskem ob- čnem zboru delegatov »Zveze slovanske- ga učiteljstva v Avstriji«.

Nismo mirovali, delali smo, kar nam je bilo v danih razmerah mogoče. Zave- dali smo se, da je v delu življenje, v boju moč, in v tej smeri bomo korakali tudi vbo- doče.

Ne gledamo, kar sem poudarjal že uvod- doma, življenja, v katerega vstopamo, kot romantične idile, ne, pripravljani smo na udarce in prevare, a v naših dušah vi- brira sladka slutnja, da doživimo oni ve- liki dan, ko bo izkazoval narod svojemu najvažnejšemu kulturnemu faktorju grenko zasluženo priznanje in ga nagradil za vse prebilo trpljenje. Tam v daljnih daljinah že vstaja žarko sonce, zato stopamo na pot, na življenja pot krepki in ponosni!

*Ljudje vsi bratje —
bratje vsi narodi!*

F. F.

Goriško šolstvo.

Statistična komisija na Dunaju še ni objavila skupnih rezultatov za najnovejši čas, zato jemljemo za podlago svojem članku podatke za l. 1909, kakor so bili objavljeni koncem l. 1912.

Vedno govorimo o kulturi in napredku. Zato je potrebno, da enkrat pregledamo za- vode, ki v njih pospešujejo kulturo in na- predek na Goriškem. Ker hočemo objaviti le približno celotno sliko goriškega šolstva, zgoraj omenjeni podatki popolnoma zado- ščajo našemu namenu.

Gimnazija in realka.

Gimnazija ima danes čisto drugačno lice kot l. 1909, ker so pravzaprav trije za- vodi, l. 1909 pa je bil še eden. Značilno pa je bilo za ta zavod skoro vedno dej- stvo, da je bilo število nemških dijakov vedno jako majhno, nasprotno pa številu Slo- vencev skrajno močno. Zanimivo je morda, ako povemo, da se je vplačalo v omenjenem letu 10650 K šolnine, kar se nam vidi za naše skromne razmere mnogo preveč. Gim- nazije za dekleta so pri nas še velika red- kost na Goriškem takega zavoda sploh ni, a dijakinj se je vendar že precej nabralo. Te obiskujejo kot hospitantke pouk v moš- kih razredih. — Goriška realka ima največ Italijanov potem pridejo Slovenci, Nemcev tudi tukaj ni dosti. Šolnina znaša tudi na tem zavodu lepo vsoto 12.150 K za šolsko leto 1909.

Učiteljsče.

Učiteljsče v Gorici je edino moško učiteljsče s slovenskim učnim jezikom. Poleg tega je imela dežela še tri pripravljavnice za učiteljsče, katerih dve sta sedaj opuščeni, ostala je le še ona v Tolminu. Med 127 slov. učiteljsčniki je 69 štipendistov; šol- nina se ne plačuje. Žensko učiteljsče v Gorici je uradno; nemško, slovensko in ita- lijansko. Po narodnosti je bilo l. 1909 med gojenkami 152 Slovencev, 144 Italijank in ena Nemka. Štipendistk je bilo 80.

Trgovske in obrtne šole.

Višjih trgovskih in obrtnih šol v Go- rici in na Goriškem sploh nimamo. V mestu Gorici obstoja le italijanska trgovska šola, ki ima pripravnico in dva tečaja. Med vse- mi gojenci ni niti enega Slovenca, pač pa takoj v prvem letniku dva Nemca. Ako Nemci izhajajo z učnim jezikom, bi tudi naši fantje lahko, dokler ne dobimo svoje trgovske šole, in ne bi jim škodovalo, ako bi ta ali oni morda tam poizkusil doseči višjo trgovsko izobrazbo. Zato je prav pri- merno, da izkazujejo »trgovski nadaljevalni tečaji« goriške trgovske zbornice tudi nekaj Slovencev, četudi razmeroma le malo. Od 54 je bilo 7 Slovencev in 2 Nemca, vsi drugi Italijani. Z uspehom pa je ta tečaj dokončalo le 30 gojencev.

Čipkarske in strokovne šole.

C. kr. čipkarske šole imamo na Goriškem 4: v Čepovanu, v Bovcu, v Cerknem in na Dol. Otlici. Vseh gojenk skupno so imele te štiri šole 269, največ Čepovanska. O u- spehu in drugih zadevah manjkajo vsi po-

datki. V Marjanu na Furlanskem imamo c. kr. strokovno šolo za lesno obrt, ki je štela 86 obiskovalcev, v Foljanu pa c. kr. strokovno šolo za košarstvo že iz l. 1881. V Sovodnjah obstoja slov. c. kr. potovalni tečaj za isto obrt. Obiskovalcev je bilo l. 1909 24 in tečaj je dobil 400 K podpore. V Krminu obstoja od l. 1903 laška strokovna šola za obrtno risanje, kjer poučujejo 4 učne osebe. Vseh obiskovalcev je bilo 46, od katerih je tečaj končalo le 19 s povojnim uspehom.

Obrtne-nadaljevalne in specialne šole.

Obrtno nadaljevalnih šol je bilo na Goriškem 1909 l. 14. Obiskovalo je te šole 288 Slovencev in 516 Italijanov, katero razmerje je naravnost neverjetno z ozirom na število prebivalstva. Strokovni šoli za kmetijstvo imamo dve, t. j., oba oddelka dež. kmetijske šole. Število slovenskih obiskovalcev je bilo l. 1909 višje kot laških: prvih 40, drugih 37. Na štipendijah se je izplačalo 9.120 K. Glasbeni šoli sta v Gorici dve: šola pevkega in glasbenega društva, ki je v statistiki zaznamovana kot hrvaška, in pa italj. filialka glasbenega konservatorija v Trstu. Laških gojencev 69 slovenskih 80. Za umetno krojenje imamo v „Šolskem domu“ poseben tečaj, razen tega so še štiri šole za ženska ročna dela in šivanje. Vseh 6 šol ima 327 učenc. Jezikovnih posebnih šol na Goriškem nimamo, razen kurza za hebrejščino, ki ga vzdržuje judovska verska občina v Gorici. Raznih zavodov ne bomo tu naštevati, ker njihov gojenci ne prihajajo že v poštev kot šolska mladina sploh. Med višja dekliska izobraževališča moramo prišteti sedaj licej pri šolskih sestrah in še par nadaljevalnih tečajev v „Šolskem domu“.

Ljudske in meščanske šole.

Javni meščanski šoli sta bili na Goriškem l. 1909 samo dve, obe italijanski. Ljudskih šol z italijanskim učnim jezikom je bilo 58, slovenskih 191, mešani dve in ena nemška. Zasebnih meščanskih šol ni bilo, pač pa je obstajalo 11 zasebnih ljudskih šol s pravico javnosti in 4 brez te pravice. Slovenske so bile štiri, nemške štiri. Nemški element se je pa od takrat očitno pomnožil in pokrepil. V ljudske šole s slovenskim učnim jezikom je hodilo skupno 24.865 otrok, v laške 13.967 in v nemške 165 otrok. Vsega skupaj je hodilo v javne ljudske šole v l. 1909 na Goriškem 39.661 in v zasebne šole 1.758 otrok brez gimnazije, realke in drugih srednjih šol.

Tu navedena števila dokazujejo, da šolstvo na Goriškem ni ravno zanemarljivo; do popolnosti pa manjka še jako veliko. Od leta do leta pa nastajajo novi zavodi, in z njimi rase in se širi vedno bolj izobrazba. Naj bi bilo naše ljudstvo tudi z naprejem v tem oziru vedno skrbno in naprežno, zakaj brez šol dandanes ne gre. Šolska izobrazba je prvi pogoj vsakemu narodnemu in gospodarskemu napredku, in le, ako bomo dovolj izobraženi, si bomo pomagali do boljše in lepše bodočnosti, ki jo je deležno le pridno, vztrajno in izobraženo ljudstvo. Posebno bi želeli, da se obrtni in trgovski izobrazbi posveča več pozornosti, zakaj ravno ti srednji stanovi pri nas še niso dovolj izobraženi, zato tudi ne dovolj razviti.

Največ sveta otrokom sliši Slave!

KOROTANSKI:

Koroški šolski sistem.

Žalostno je šolstvo koroških Slovencev; saj je znano zaradi svoje kurioznosti daleč preko koroških mej! Ne dela časti ne Nemcem, ki so ga ustvarili, ne vladni, ki ga vzdržuje in podpira ter dopušča, da se vrše od nemškonalne strani najhujša nasilstva in zakonolomstva nad ubogim slovenskim koroškim ljudstvom. Mnogo ran nam je že zadalo in nas utegne popolnoma zadušiti to šolstvo, za katero moramo prispevati z lastnim denarjem. Na dnoče in tisoče slovenskih otrok nam je že potujčilo in nam vrglo najhujše poturice in sovražnike lastnega naroda. Ta demoralizacija in to raznoročanje slovenske mladine se vrši s pomočjo podkupljenega in do skrajnosti sfanatiziranega učiteljstva, ki si jih je znala pridobiti nemškonalna stranka za najzanesljivejšo propagatorje nemškonalne politike, da ji danes slepo služijo kakor najzanesljivejša opora za vse protislovensko gibanje. Toda vključ vsemu temu koroški Slovenci nismo obupavali; stavili smo vse svoje upanje v pravičnost vlade ter smo bili trdno prepričani, da vladni krogi vendar enkrat izprevidijo velike krivice, ki se nam gode in da napravijo za vselej konec neznosnim in naravnost sramotnim razmeram. Posebno izpremembra v deželnem predstvedstvu nas je navdala z boljimi upi. Ti naši upi so bili upravičeni tembolj, ker so prihajali ob tej priliki z Dunaja glasovi, da je novemu deželnemu predsedniku od centralne vlade po-
verjena naloga, da ublaži narodnostni boj na Koroškem in doseže sporazum med Nemci in Slovenci. Toda hudo smo se mo-

tili! Bolj nego kdaj prej je zavladal na Koroškem nemškonalni terorizem, in človeku se dozdeva, kakor bi hoteli v naglici izvršiti svoje delo in vreči 100.000 koroških Slovencev v nenasično germansko žrelo in tako postaviti mostu do Adrije mogočen steber. Da jim pri tem prizadevanju najbolj služi šolstvo, o tem smo popolnoma prepričani, kakor se tudi ne sramujejo zlih dejanj, ki je ravno s pomočjo šolstva vršijo nad nami.

Na to pot zatiralcev koroških Slovencev, posebno še slovenskega učiteljstva, se je podal tudi deželni šolski svet, ki daleko ni več, kar bi moral biti vprico svoje vzvišene naloge, temveč je postal — kar jasno kažejo njega zadnji ukrepi — izvrševalna institucija nemškega „Volksrata“, tako da o koroškem deželnem šolskem svetu ni možno več govoriti o kakih normalnih razmerah, temveč je v njem zavladala popolna anarhija. Vsi ukrepi, posebno imenovanja in premeščanja učiteljstva stoje pod kontrolo in se vrše po iniciativah „Volksrata“, tako da je danes nemogoče vsako imenovanje, proti kateremu je vložil „Volksrat“ svoj — veto. Ne bomo tu na dolgo in široko razpravljali o neznanskih krivicah, ki se nam gode s te strani, temveč puščamo, naj govore dejstva!

Za razpisana nadučiteljska mesta v Globasnici, v St. Lenartu pri Sedmih Studencih in Grabštajnu, razpisana v mesecu januarju, se je prijavilo več prosilcev, in sicer za Globasnico trije: dva Slovenci in en nemškutar, ki v vsakem oziru daleko zaostaja za slovenskimi prosilci. Od štirih kompetentov za St. Lenart je imel samo en, in sicer Slovenec, potrebnih izpizov iz slovenščine, katere znanje se je zahtevalo pri razpisu prostih dveh mest. Dasi je bilo pričakovati in bi odgovarjalo pravici, da bi imenoval deželni šolski svet Slovence, ker sta bila edina kvalificirana prosilca za razpisana mesta, in to tembolj, ker sta se občina in krajni šolski svet v Globasnici ter oni v St. Lenartu odločno zavzeli za imenovanje slovenskih prosilcev in se jim je tudi na merodajnem mestu obljubilo, da bo ustrezno njih željam — se je vendar zgodilo drugače.

„Volksrat“ je za vsako ceno hotel spraviti na omenjeni mesti nemškutarija; dasi nobeden njiju ni imel potrebnega izpizta iz slovenščine, je imel dež. šolski nadzornik Benda, kot zvest izvrševalec „Volksratovih“ želj, pripravljene že tozadevne predloge. Ker se mu pa tako očitno kršenje zakona vendar ni posrečilo, si je pomagal na ta način, da je dež. šol. svet po petmesečnem cincanju in zavajanju prizadetih slovenskih grogov — čuje in strmitel! — v Gobasnico imenoval službenim potom (aus Dienstesrückichten), glede St. Lenarta pa odredil, da se ima mesto v treh mesecih ponovno razpisati. Medtem časom pa so dobili nemškutarski učitelji od „Volksrata“ obvestilo, da se naj v jeseni zgledajo k izpiztu iz slovenščine in da z njega pomočjo in na njegov pritisk tudi gotovo prav dobro napravijo ta izpiz, da bodo mogli biti imenovani pri ponovni kompetenci. Toda zgodilo se je še več: „Volksrat“ je — da za vse slučaje zasigura imenovanje nemškutarija za St. Lenart — ponudil to mesto nemškutarskemu nadučitelju Samesu v Bilčovsu, ki ima tudi potrebni izpiz. Ker pa se je ta protivil, češ, da ima na sedanjem mestu bolj udobno in bi bil tudi materialno oškodovan (ker je sedaj občinski tajnik), mu je „Volksrat“ obljubil za to žrtve primerno nagrado!

Za nadučitelja v Grabštajnu pa je bil imenovan Nemeč ter so tudi tu prezrli slovenskega kompetenta, nadučitelja Horvata v Pontablju, ki ima celih 11 službenih let več nego imenovanec. Omenjena šola se sicer danes že prišteva k nemškim in tudi v razpisu niso zahtevali znanja slovenščine, dasi je med šolobiskujočimi otroci 234 trdih Slovencev in le 10 Nemcev (od priseljenih staršev). Slovenec se sme dobiti tega mesta zato, ker bi utegnil tuimam izpregovoriti še kako slovensko besedo in bi tako oviral germanzatorični proces!

Pri tej priliki tudi ne smemo zamolčati šikan in preganjanja slovenskega učiteljstva od strani deželnega šolskega sveta in šolskih oblasti sploh. Nadučitelja Horvata, ki je vzoren mož v vsakem oziru in ima že 30 službenih let, je deželni šol. svet pred dvema letoma premestil iz službenih ozirov iz Čajne v Ziljski dolini v nemški Pontabelj samo zaradi tega, ker ni trobil v nemškonalni rog in je tuimam pokazal tudi svoje slovensko mišljenje. V teku dveh let je bilo to mesto trikrat razpisano (Horvat je vselej prošil zanje), a imenovanje še danes ni izvršeno! Tako visi nad ubogim, vestnim možem vedno Damoklejev meč in je celo nemški krajni šolski svet v Pontablju, uvidevši krivice, ki se mu provzročajo, energično protestiral proti takemu postopanju, s čimer je dal preganjanemu učitelju najlepše izpričevalo.

Ravno pred nedavnim časom sta bila tudi „iz službenih ozirov“ premeščena nadučitelj iz Lipe v Zilsko dolino in nadučitelj Maršnič od Drave vključ slovenskemu izpiztu z dvojezične šole na nemško šolo v

Mali Št. Vid. „Volksrat“ se je hotel v tem primeru iznebiti dveh nadučiteljev, ki se nista hotela pokoriti nemškonalni komandi, in ju je nadomestil z agilnimi, nemškonalnimi agitatorji. „Volksrat“ pač prav dobro ve, da sta občini Lipa in Vernberg v slovenskih rokah in zato potrebuje zanesljivih in živahnih agitatorjev, ki bi pripravljali tla za lodoče volitve, da prideta doslej še slovenski občini na skrajni jezikovni meji v nemške roke! To je bil dež. šol. svetu povod za premestitev — iz službenih ozirov. Lahko bi navedli še več takih slučaje, a za danes naj zadošča! Tudi ne bomo dalje komentirali stvari, temveč prepuščamo slovenski javnosti sodbo o tem postopanju koroškega deželnega šolskega sveta. Slovensko državnozbornsko delegacijo pa nujno prosimo, da naj v bodoče tem razmeram posveča več pozornosti, nego je bilo to — žal — doslej! Ali res ni mogoče nikjer dobiti sredstva in poti, da bi se napravil konec takim razmeram? Ali je pa za koroške Slovence pravica res umrla?!

*Sovražnika se ne bojmo —
njegovega števila ne štejmo!*

IVAN DIMNIK, Trst:

Slovensko ljudsko in strokovno šolstvo.

Ljudsko šolstvo.

Dosedaj je bila navada, da se je slovensko šolstvo razmotrivalo večinoma le z manjšinsko-šolskega stališča ali pa, da brez primerjav s tujim šolstvom ni bilo razprave. — Danes hočem biti nekoliko izjemem in se omejim tesno in izključno le na slovensko šolstvo.

Naše ljudsko šolstvo bi moralo bazirati na avtonomiji občin z vsemi narodnimi pravicami, ki jim jih daje država.

Saj pravi člen XIX. drž. temeljnega zakona: „Vsi narodi so v državi enakopravni, in vsak narod ima nedotakljivo pravico, da brani in goji svojo narodnost in svoj jezik. Država prizna ravnopravnost vseh deželnih jezikov v šoli, uradu in javnem življenju. — V deželah, kjer je več narodov, naj se javne šole tako uravnavajo, da dobi vsak narod potrebne pripomočke, da se izomika v svojem jeziku, ne da bi se silil učiti se drugega jezika.“

Jaz smatram za vsako slovensko občino, kjer je večina prebivalstva slovenska, kot edino pravično in ustavno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom.

Ni pa tudi vseeno, kaka je ta ljudska šola, in umestno pričanja Damaschke v svoji knjigi „Aufgaben der Gemeindepolitik“ poglavje o šoli s sledečim stavkom: „Pokaži mi šolo občine, in povem ti, koliko je vredna ta občina.“

Od avtonomije občine ni torej odvisna le šola v jezikovnem oziru, temveč občina ima tudi vpliv na razvoj in ustroj svoje šole.

In tako bi lahko rekli: Pokaži mi šolo slovenskega naroda, in povem ti, koliko je vreden ta narod!

In to šolo, ljudsko šolo slovenskega naroda, si hočemo danes tudi ogledati; ampak že sedaj povem, da bi delali slovenskemu narodu veliko krivico, če bi ga obsojali zaradi šolstva; zakaj kakor se krati avtonomne pravice našim občinam, posebno v narodnem oziru, tako imajo posebno glede šolstva občine še manj lastnih pravic in vpliva.

Tako se godi nam, in tako se godi vsem slovanskim narodom v Avstriji!

Splošno bi o kulturnem položaju slovenskega ljudskega šolstva lahko rekli, da je položaj šolstva vedno odvisen od položaja učiteljstva; zakaj mrtvemu zidovju šolskih poslopj da učitelj življenje, in le od njegovega duševnega razpoloženja in stanja je odvisno stanje šole; le od njegovega narodnega čustva in značaja je odvisno lice in značaj šole.

Vendar je važno za nas tudi število slovenskih šol po slovenskem in kak je njihov razvoj glede kategorij. Zato se poslužujem tudi statistik. Večinoma so zbrane privatno s pomočjo učiteljstva, le glede kranjskega šolstva navajam uradno statistiko iz leta 1911./12. Računati pa je, da so tudi druge statistike zanesljive.

Poudarjam pa, da so to samo take statistike, s katerimi se dosedaj še ni pečala širša slovenska javnost.

Preden pričnem s statističnimi navajanjem, naj opozorim še enkrat, da upoštevam tu le javne ljudske šole s slovenskim učnim jezikom, ker smatram le javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom kot edino pravično in edino ustavno šolo na slovenski zemlji, to je tam, kjer je prebivalstvo v večini po rodu slovensko.

Pri zadnjem ljudskem štetju so nas našli uradno vsega skupaj 1,252.940 Slo-

vencev. To štetje bazira na „občevalnem jeziku“, ki pa se nikakor ne sme enačiti z maternim jezikom, posebno ne v obmejnih krajih. Če bi nas torej šteli po materinem jeziku ali po rodu, bi nas morali naštetiti mnogo več.

Na posamezne dežele pripada:

na Kranjsko	490.978	Slovencev,
„ Štajersko	409.684	„
„ Goriško	154.564	„
„ Koroško	82.212	„
„ Trst	56.916	„
„ Istro	55.134	„

ostalo na druge avstrijske kronovine.

Dežele sem torej uredil po številu Slovencev, in števila so navedena po uradnem štetju. — Interesantne so številke, ki kažejo koliko javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom je v teh deželah in kako neporodno je razmerje slovenskih prebivalcev v primeri s številom šol.

Javnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom je:

na Kranjskem	318.
„ Štajerskem	286
„ Goriškem	193
„ Koroškem	31
v Trstu	10
v Istri	34

Koroška torej, ki ima čez 80.000 Slovencev, ima samo tri javne ljudske šole s samoslovenskim učnim jezikom; Trst, ki ima skoro 60.000 Slovencev (seveda po uradnem štetju), jih ima 10; a Istro, ki ima — naštetih! — najmanj Slovencev od teh dežel, t. j. čez 50.000 Slovencev, ima 34 javnih ljudskih šol s samoslovenskim učnim jezikom. Torej si je slovensko šolstvo in prebivalstvo v teh deželah ravno v nasprotnem razmerju.

Tu se torej vidi, kako vlada štiti drž. osnovne zakone, da pripušča na Koroškem protustavne utraktivistične šole in da tržaškim Slovincem ne pripomore do tolikega šolstva, kolikor jim gre po številu prebivalstva. — Tako dovoljuje c. kr. vlada raznarodovati slovenske manjšine in v koroških občinah celo večine s krivičnim šolskim sistemom; na slovenski zemlji pa živi in umetno vzdržuje Nemce in nemške šole z državno pomočjo.

Da pa bo jasnejša slika, pogledimo, koliko Slovencev prihaja v posameznih deželah na vsako javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom! Na eno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom pride:

na Kranjskem	1.288	Slovencev,
„ Štajerskem	1.432	„
„ Goriškem	800	„
„ Koroškem	27.404	„
v Trstu	5.691	„
v Istri	1.621	„

Ker smatram edino šolo s slovenskim učnim jezikom za zmogljivo, dati našemu otroku zadovoljiv pouk v materinščini, zato nam ta statistika razlaga naravnost nebovpijočo krivico, ki se godi slovenski deci — posebno v obmejnih deželah. Na Koroškem pride na eno slovensko šolo čez 27.000 Slovencev, v Trstu skoro 6000, v Istri skoro 2000; edina Goriška je še dokaj ugodna glede števila šolstva, kjer pride na eno slovensko šolo 800 Slovencev in presega v tem oziru ta dežela celo Kranjsko, ki jo je smatrati kot samoslovensko deželo.

Pripisovati je to v prvi vrsti večji kulturni in narodni zavednosti občin in popolni avtonomiji okrajnih šolskih svetov, v čimer se goriška deželna šolska zakonodaja razlikuje od šolske zakonodaje drugih kronovin.

Ako štejemo na 100 Slovencev 25 šolo-obveznih otrok, tedaj pride na eno javno ljudsko šolo s slovenskim učnim jezikom povprečno:

na Kranjskem	300	otrok,
„ Štajerskem	350	„
„ Goriškem	200	„
„ Koroškem	6.850	„
v Trstu	1.300	„
„ Istri	400	„

To razmerje odgovarja razmerju po številu prebivalcev.

Poleg javnih šol v smislu zakona imamo pa še drugo šolstvo s slovenskim učnim jezikom. To so šole za silo, ekskurende, naše obrambne obmejne šole in zasebne šole, ki so po večini v zasebnih — samostanskih rokah.

Tako imamo na Kranjskem še 23 zasilnih šol, katerih nekatere so nastanjene celo nad hlevi in gostilniškimi prostori; nadalje 20 ekskurend in 10 zasebnih ljudskih šol s slovenskim učnim jezikom, ki so pa vse v samostanskih rokah. Torej se na narodno vzgojo v njih ni niti najmanj zanesti.

Na Štajerskem imamo še 7 ekskurend s slovenskim učnim jezikom in eno zasebno šolo Ciril-Metodove Družbe, t. j. 2 rednice na Muti. (Ta statistika bo morda malo romanjkljiva, ker nisem imel zadostnih podatkov pri roki!).

¹ Št. Jakob v Rožu, trirazrednica; Sele pri Borovljah, enorazrednica; Jezersko, enorazrednica.

² To razmerje odgovarja tudi uradnim statist. podatkom.